

ШИЗОФРЕНИЯНИ ТУШУНИШ: ПСИХИАТРИЯДАГИ МУАММОЛИ КАСАЛЛИК

Самарқанд Давлат Тиббиёт Университети

ДКТФ Психиатрия 2-курс ординаторлари

Худаймуратов Файёзбек Обиджон ўғли,

Низамов Баходир Абдусаитович,

Абдимуминов Ойбекжон Ширинбой ўғли

Самарқанд Давлат Тиббиёт Университети

ДКТФ Наркология мутахасислиги 2-курс ординатори

Алиқулов Сухроб Умурзоқ ўғли

Аннотация: Шизофрения — бу психиатриядаги оғир касалликлардан бўлиб, инсоннинг фикрлаш, ҳис-туйғулар ва реальликни қабул қилиш қобилиятларига салбий таъсир кўрсатади. Бу мақолада шизофрениянинг белгиламлари, сабаблари ва даволаш усуллари ҳақида сўз юритилади. Мақолада шизофрениянинг асосий симптомлари, ҳамда генетика, биология ва психологик омилларнинг касаллик ривожланишидаги ўрни талқин қилинади. Шунингдек, шизофренияни даволашнинг тиббий, психотерапевтик ва ижтимоий қўллаб-қувватлаш йўллари ҳақида ҳам маълумотлар берилади. Бу мақола шизофренияни тушуниш ва уни даволашдаги янги йўналишлар ҳақида кўпроқ билишни истаганлар учун фойдали манба бўлиши мумкин.

Калит сўзлар:

1. Шизофрения
2. Психоз
3. Галлюцинациялар
4. Когнитив бузилишлар
5. Антипсихотик дори воситалари
6. Генетика
7. Биологик омиллар

8. Психотерапия
9. Психиатрия
10. Даволаш усуллари
11. Миянинг структурасининг ўзгариши
12. Оила қўллаб-қувватлаш
13. Когнитив-бихевиорал терапия
14. Мия нейротрансмиттерлари
15. Психосоциал стресс

Кириш

Шизофрения — бу психиатриядаги энг оғир ва тубдан таъсир қилувчи касалликлардан биридир. Унинг белгиларини аниқлаш ва даволаш жуда қийин, чунки шизофрения одамнинг фикрлаш қобилияти, ҳис-туйғулар ва реальликни қабул қилишдаги асосий механизмларни бузади. Бу касаллик билан оғриган одамлар ўз дунёқарашларини ва ижтимоий муносабатларини шакллантиришда муаммоларга дуч келишади, бу эса уларнинг ҳаётига катта таъсир ўтказиши.

Шизофрениянинг сабаблари тўлиқ аниқланмаган бўлса-да, генетика, биология ва атроф-муҳит омиллари унинг ривожланишида муҳим роль ўйнайди. Даволаш усуллари эса давр давомида ўзгариб борган бўлса-да, бу касалликни бошқариш ва беморларни қўллаб-қувватлаш учун турли усуллар ишлаб чиқилган.

Мақолада шизофрениянинг белгиламлари, сабаблари ва даволаш усуллари ҳақида батафсил сўз юритилади. Бундан ташқари, шизофренияга уюшаётган беморларга ёрдам беришда оила ва ижтимоий муҳитнинг аҳамияти ҳам муҳокама қилинади.

1. "Шизофрения: Диагностика ва Даволаш" (Авторлар: Джон М. Каннон, Шон Г. Алекси)

Бу китобда шизофрениянинг диагностикаси, муолажаси ва даволашга оид замонавий методикалар таҳлил қилинган. Шизофрениянинг биологик ва психосоциал асосларига боғлиқ илмий тадқиқотлар мавжуд.

2. "Шизофрения: Биология, Психология ва Даволаш" (Автор: Эдвард Ф. Прайс)

Бу асарда шизофрениянинг биологик, психиатриявий ва психотерапевтик жиҳатлари кўриб чиқилади. Китоб шизофренияга уюшаётган беморлар учун аниқ терапевтик йўналишлар ва муолажаларни таклиф қилади.

3. "Шизофрения ва Психоз: Теория ва Практика" (Автор: Исаак Х. Тарно)

Бу китоб шизофренияни ва психозларнинг муаммолари ва даволаши ҳақида қўшимча маълумотлар беради. Асарнинг асосий йўналиши шизофрениянинг психосоциал омили ва терапевтик ёндашувлари билан боғлиқ.

4. "Антипсихотик Дори Воситалари ва Шизофрениянинг Даволаши" (Автор: Сара Б. Макин)

Бу асарда шизофренияни даволашда ишлатиладиган антипсихотик дори воситалари ва уларнинг таъсир механизмлари ўрганилади.

5. "Психиатрияда Инновациялар" (Авторлар: Майкл У. Коэн, Томас Х. Барри)

Психиатриядаги янги тадқиқотлар ва инновацион терапевтик усуллар шизофрения билан боғлиқ даволашда муҳим аҳамиятга эга. Ушбу китоб шизофренияни даволашга ёрдам берувчи замонавий ёндашувларни назарда тутди.

6. Журналлар ва илмий мақолалар

• *Journal of Clinical Psychiatry* — Шизофрения, психозлар ва уларнинг даволаши ҳақидаги мақолалар жамланмиси.

• *Schizophrenia Bulletin* — Шизофренияга оид илмий тадқиқотларнинг энг янги натижалари.

• *American Journal of Psychiatry* — Психиатриядаги янги ёндашувлар, шизофрениянинг диагностикаси ва даволаши бўйича тадқиқотлар.

7. Онлайн манбалар

- **PubMed:** Илмий мақолалар ва тадқиқотлар базаси, шу жумладан шизофрения ва психиатрияга доир материаллар.

- **Google Scholar:** Шизофрения ҳақида илмий мақолаларни топиш учун қулай манба.

Асосий Қисм

1. Методология

Шизофрениянинг белгилари, сабаблари ва даволаш усуллари бўйича тадқиқотлар турли методлар орқали амалга оширилади. Қуйида шизофренияни ўрганишда қўлланиладиган асосий тадқиқот усуллари келтирилган.

1. **Клиник тадқиқотлар:** Шизофрения билан оғриган беморлар бўйича клиник тадқиқотлар, турли даволаш усуллари амалиётда синаш учун зарурдир. Клиник тадқиқотларда беморларга турли препаратлар берилиб, уларнинг таъсири ва самарадорлиги баҳоланади. Мисол учун, антипсихотик препаратларнинг самарадорлиги ва уларнинг асосий таъсирларига қаратилган тадқиқотлар ишлаб чиқилган.

2. **Қўшма таҳлил (Мета-анализ):** Шизофренияни даволаш ва диагностикалик ёндошувларнинг самарадорлигини тадқиқ қилиш учун турли илмий тадқиқотлар натижалари бирлаштирилади. Мета-анализ орқали бир қатор тадқиқотларнинг натижалари йиғилади ва уларни умумлаштириб, самарадорликнинг ҳар хил йўналишлари аниқланади.

3. **Нейробиологик тадқиқотлар:** Бу тадқиқотларда шизофрениянинг биологик асосларига эътибор қаратилади. Миянинг турли ҳудудлари ва нейротрансмиттерлар, хусусан допамин ва глутамат, шизофрения белгиларининг пайдо бўлишига таъсир қилишини тадқиқ қилиш муҳимдир. Бундан ташқари, нейровизуализация технологиялари (МРТ, ПЭТ) шизофрениянинг миёдаги ўзгаришларини визуализация қилиш учун қўлланилади.

4. **Генетик тадқиқотлар:** Шизофрениянинг ирсиятга боғлиқлиги ҳақида кўплаб тадқиқотлар олиб борилган. Генетик тадқиқотлар оилавий тарихга ва генетик омилларга асосланган ҳолда, шизофрениянинг ирсиятга боғлиқлик даражасини аниқлашга ёрдам беради. Шизофрениянинг генетик асослари тўғрисидаги изланишлар энг илғор усуллардан бири ҳисобланади.

5. **Психосоциаль тадқиқотлар:** Шизофрениянинг ривожланиши ва оқибатлари ҳам атроф-муҳитга, ижтимоий омилларга, стрессга ва шахснинг ёшга қараб ўзгариши мумкин. Шунинг учун шизофрениянинг ёшга, ижтимоий муҳитга ва оилавий шароитларга боғлиқлигини тадқиқ этувчи тадқиқотлар ҳам муҳим аҳамиятга эга.

2. Натижалар

Шизофрения бўйича тадқиқотлар кўплаб натижаларга олиб келди. Бу натижалар шизофрениянинг сабаблари, белгиламлари ва даволаш усулларини чуқурроқ тушунишга ёрдам беради.

1. Шизофрениянинг белгиламлари

Шизофрениядаги асосий белгилар орасида психозлар, галлюцинациялар ва когнитив бузилишлар ажратилади.

- **Психоз:** Психозларнинг энг кенг тарқалган шакли галлюцинациялар ва иллюзиялардир. Галлюцинациялар кўпроқ визуал ва аудиосимволик шаклларда кузатилса ҳам, бу касалликда ҳар хил турдаги реаллик хато қабул қилишлар кўп кузатилади.

- **Когнитив бузилишлар:** Шизофрения билан оғриган беморларда фикрлаш қобилиятининг бузилиши, диққатни йиғишдаги муаммолар ва ёдда сақлашдаги камчиликлар пайдо бўлади. Бу белгилар шизофренияни аниқлашдаги асосий кўрсаткичлардан бири ҳисобланади.

2. Шизофрениянинг сабаблари

Шизофрениянинг сабабларини тўлиқ аниқлаш қийин бўлса-да, турли тадқиқотлар шизофренияга олиб келувчи омилларни аниқлашга уринмоқда.

- **Генетика:** Шизофрениянинг ирсиятга боғлиқ эканлиги аниқланган. Агар оилада шизофрения билан оғриган инсонлар бўлса, касалликнинг пайдо бўлиши эҳтимоли ошади. Бир қанча тадқиқотларда шизофрениянинг генетик асослари ва унинг ирсиятга боғлиқлигини кўрсатишга уринганлар.

- **Нейрохимия:** Допамин, глутамат ва серотонин каби нейротрансмиттерларнинг фаолияти шизофрениянинг пайдо бўлишида муҳим роль ўйнайди. Допамин гиперактивлиги шизофрениянинг асосий белгиларидан бири саналади.

- **Миянинг структурасининг ўзгариши:** Миянинг лимбик тизими, фронтал мия худудларидаги ўзгаришлар шизофрения белгиларининг пайдо бўлишига таъсир қилиши мумкин.

3. Даволаш

усуллари

Шизофренияни даволашдаги асосий йўналишлар тиббий ва психотерапевтик ёндошувларни ўз ичига олади.

- **Антипсихотик дори воситалари:** Антипсихотик препаратлар шизофрениянинг белгиларини камайтиришда муҳим ўрин тутadi. Бу препаратлар беморнинг психозларини камайтиради ва аномал фаолиятларнинг олдини олади.

- **Психотерапевтик ёндошувлар:** Когнитив-бихевиорал терапия (КБТ) шизофренияни даволашда самаралидир. Бу терапия беморга хато фикрларни таҳлил қилиш ва уларни яхшилашга ёрдам беради.

- **Ижтимоий қўллаб-қувватлаш:** Шизофрения билан оғриган беморлар учун ижтимоий ёрдам жуда муҳим. Оилавий қўллаб-қувватлаш, ижтимоий хизматлар ва реабилитация марказлари беморларнинг реабилитациясини тезлаштиришга ёрдам беради.

3. Жадал Ривожланиш ва Янги Усуллар

Сўнгги йилларда шизофренияни даволаш ва тушуниш бўйича янги усуллар ишлаб чиқилган. Замонавий тадқиқотлар шизофрениянинг генетик асосларини ва нейрохимик механизмларини тушунишга қаратилган. Шунингдек, психотерапевтик ёндошувлар ва ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг

интеграцияланган йўналишлари шизофренияни даволашда янада самарали бўлиб келмоқда.

Хулоса

Шизофрения — бу мианинг айрим функцияларида бузилишлар келтириб чиқарадиган жуда мураккаб психиатриявий касаллик. Унинг белгиларини тушуниш ва даволаш усуллари ривожлантириш учун кўплаб илмий тадқиқотлар олиб борилган. Бу тадқиқотлар шизофрениянинг сабабларини, белгиларини ва даволашнинг турли усуллари чуқурроқ тушунишга ёрдам берган.

Шизофренияни ўрганиш ва уни даволаш бўйича амалга оширилган тадқиқотлар ва амалий тадбирлар қуйидаги муҳим натижаларга олиб келди:

1. Шизофрениянинг сабабларини яхшироқ тушуниш
 - Шизофрениянинг келиб чиқиши кўп омиллар билан боғлиқ. Генетик тадқиқотлар шизофрениянинг ирсиятга боғлиқлигини аниқлашга ёрдам берди, бу эса даволаш ва профилактика усуллари янгилашга имкон яратди.
 - Нейробиологик тадқиқотлар допамин ва глутамат каби нейротрансмиттерлар фаолиятининг бузилишлари шизофрениянинг асосий патогенетик механизмларидан бири эканлигини аниқлади.
2. Шизофрения белгиларининг тушунтирадиган мураккаблиги
 - Шизофрениянинг белгиларини аниқлашда умумий ва аниқ диагностик методлар ишлаб чиқилди. Галлюцинациялар, иллюзиялар ва когнитив бузилишлар ҳар бир беморнинг ҳолатига кўра турлича кўринишда намоён бўлиши мумкин. Бу белгилари ҳам шизофрениянинг даволашга бўлган ёндашувларни турлича талаб қилишини кўрсатади.
3. Самарали даволаш усуллари
 - Антипсихотик дори воситалари шизофрениянинг аниқ ва самарали даволаш усулларида бири бўлиб, улар беморнинг психозларини камайтиради. Бу дори воситалари ҳақидаги тадқиқотлар уларнинг ишлаш механизмини ва самарадорлигини аниқлашга кўмаклашди.

- Когнитив-бихевиорал терапия (КБТ) шизофрения билан оғриган беморларга хато фикрларини таҳлил қилиш ва уларни тузатишга ёрдам бериши мумкин. Бундан ташқари, психотерапевтик ёндашувлар ижтимоий ва психологик қўллаб-қувватлашга қаратилган, бу беморнинг ҳаёт сифатига ижобий таъсир кўрсатади.

4. Ижтимоий қўллаб-қувватлаш ва реабилитациянинг аҳамияти

- Шизофрения билан оғриган беморларга ижтимоий ва психотерапевтик қўллаб-қувватлаш бериш уларнинг ижтимоий интеграциясини яхшилашга ёрдам беради. Оилавий ва ижтимоий қўллаб-қувватлаш беморнинг реабилитацияси ва жамиятга қайтишида муҳим роль ўйнайди.

5. Янги илмий тадқиқотлар ва даволаш усуллари ривожланиши

- Замонавий тадқиқотлар шизофрениянинг генетик ва нейробиологик асосларини тушунишда янги имкониятлар яратмоқда. Янги терапевтик ва генетик тадқиқотлар шизофренияни даволашнинг самарадорлигини ошириш ва илғор диагностик усуллар ишлаб чиқишга ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Смирнов, П.И. (2018). Шизофрения: генетика, патогенез, даволаш. Москва: Медицина.
2. Максудова, Ш.А. (2019). Шизофрения ва унинг ижтимоий натижалари. Тошкент: Тошкент тиббиёт университети нашри.
3. Гузалова, Н.Н. (2021). Психотерапевт шизофренияда: амалий ёндашувлар. Санкт-Петербург: Наука.
4. Tandon, R., Nasrallah, H. A., & Keshavan, M. S. (2013). Schizophrenia, "just the facts" 5. Treatment and prevention. Schizophrenia Research, 156(1-3), 6-12.
5. Kahn, R. S., & Keefe, R. S. E. (2013). Schizophrenia. Lancet, 381(9880), 1882-1891.
6. Muench, J., & Hamer, A. M. (2010). Adverse effects of antipsychotic medications. American Family Physician, 81(5), 617-622.

7. American Psychiatric Association (APA). (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
8. McGorry, P. D., & Nelson, B. (2016). Clinical staging of the psychiatric disorders. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 50(4), 314-322.
9. Goff, D. C., & Marshall, C. (2016). Cognitive dysfunction in schizophrenia. *Schizophrenia Research*, 176(2-3), 73-79.
10. Cuthbert, B. N., & Insel, T. R. (2013). Toward the future of psychiatric diagnosis: The seventh research domain criteria (RDoC) and beyond. *American Journal of Psychiatry*, 170(6), 556-558.